

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра українознавства

Робоча програма навчальної дисципліни
ІСТОРІЯ ТАЄМНИХ ТОВАРИСТВ

(міжфакультетський курс)

рівень вищої освіти __перший бакалаврський__

галузь знань _____ усі галузі _____

(шифр і назва)

спеціальність _____ усі спеціальності _____

(шифр і назва)

освітня програма _____

(шифр і назва)

спеціалізація _____

(шифр і назва)

вид дисципліни _____ за вибором _____

(обов'язкова/ за вибором

факультет _____ усі факультети _____

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету
“20” вересня 2024 року, протокол № 2

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Потоцький В. П., к.і.н., доцент кафедри українознавства

Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства
Протокол від 19 вересня 2024 року № 1

В. о. завідувач кафедри українознавства Наталя АКСЬОНОВА

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету
Протокол від 18 вересня 2024 року № 1

Голова науково-методичної комісії Сергій ГОЛКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Історія таємних товариств» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки першого бакалаврського рівня усі спеціальності.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1 Мета курсу – вивчення історії таємних товариств, їхнього впливу на суспільство, політику та культуру, а також аналіз їхніх основних принципів, символів і ритуалів, розгляд етапів розвитку таємних товариств, їх взаємодії з владними структурами та ролі у великих історичних подіях.

1.2 Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є формування наступних загальних компетентностей:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК 3. Здатність навчатися та бути сучасно навченим.

ЗК 4. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7 Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 8 Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 9 Здатність працювати в команді.

ЗК 10 Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 12 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Формування наступних фахових компетентностей:

ФК 10 Здатність до використання сучасних інформаційних ресурсів.

1.4. Загальна кількість годин 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	3-й
Семестр	
6-й	6-й
Лекції	
28 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
62 год.	82 год.
Індивідуальні завдання	
	год.

1.6. Заплановані результати навчання

Студенти після вивчення курсу повинні *вміти*:

- визначати роль таємних товариств у різних історичних епохах та їхній вплив на суспільно-політичні процеси;
- аналізувати структуру та організацію таких товариств, їхню символіку, ритуали та ідеологію;
- порівнювати різні типи таємних товариств, їхні цілі, методи діяльності та їхнє ставлення до влади;
- розуміти вплив таємних товариств на культурну, політичну і соціальну ситуацію в країнах та регіонах;
- використовувати історичні джерела та літературу для дослідження діяльності таких організацій;
- застосовувати знання для обґрунтованих висновків про роль таємних товариств у розвитку держав, культурних процесів і суспільних змін;
- критикувати та оцінювати популярні теорії та міфи щодо таємних товариств, розрізняючи факти від вигадок;

Знати:

- основні історичні етапи розвитку таємних товариств та їхнє місце в контексті різних історичних періодів;
- відомі таємні товариства, їх засновників, ідеї та мету діяльності;
- основні принципи та організаційну структуру таємних товариств, а також ритуали та символіку, яку вони використовували;
- взаємодію таємних товариств з політичними, релігійними та соціальними інститутами свого часу;
- вплив таємних товариств на історичні події, революції, соціальні рухи та культурні процеси. • сутність та розвиток теорій змови та міфів, пов'язаних з таємними товариствами, та їхній вплив на сучасну культуру;
- основні джерела інформації про діяльність таємних товариств;
- ключові аспекти, які характеризують взаємодію між таємними товариствами та державними структурами;

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти компетентностей та програмних результатів навчання відповідно до ОПП:

ПРН1. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, усвідомлюючи необхідність навчання впродовж усього життя, проявляти толерантність та готовність до інноваційних змін.

ПРН3. Знати і розуміти основні форми і види таємних товариств, їх класифікацію.

ПРН5. Аналізувати види таємних організацій.

ПРН6. Застосовувати у практичній діяльності принципи і методи дослідження історичних процесів.

ПРН20. Виявляти проблемні ситуації і пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПРН21. Приймати обґрунтовані рішення та нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності.

ПРН22. Професійно виконувати завдання в невизначених та екстремальних ситуаціях

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Таємні товариства і секти

Тема 1. Специфіка і особливості таємних товариств і сект, їх класифікація. Релігійні таємні товариства. Секти: історія і сучасність. Джерела та література.

Релігійні таємні товариства. Секти: історія і сучасність. Джерела та література. Історія таємних товариств і сект на сторінках інтернетвидань. Понятійний апарат: таємні товариства, секти.

Тема 2. Таємні культи. Містичні вчення. Первинний дух містерій та наслідки їх занепаду.

Стародавні містерії. Стародавня магія. Зороастр і його вчення. Поклоніння вогню. Походження слова Бог. Міф Рустама. Поклоніння Митрі. Обряди посвячення. Релігії, що походять від магїзму. Таємні вчення в Індії. Брама і Будда. Асктизм. Гімносфісти. Єгипетська цивілізація. Жреці та царі. Єгипетська міфологія. Фенікс. Хрест. Місця посвячення. Порядок посвячення. Містерії Серапіса, Озіріса. Ізіда. Діонісії або вакхічні містерії. Китайська метафізика. Лаутзе. Японські містерії. Лама. Мексиканські та перуанські містерії. Людські жертвоприносини.

Тема 3. Релігійно-освітні таємні товариства

Лицарство. Первинна мета. Правила і доктрини. Лицарі храму. Заснування ордена. Яків Моле. Таїнство тамплієрів. Бафомет. Падіння лицарів храму. Братство Сіона. Тевтонський орден. Організація та статут товариства єзуїтів. Ордена студентів. Орден Розенкрейцерів. Орден золотих Розенкрейцерів. Перехід до франкмасонів. Іллюмінати. Алхіміки. Мета алхімії. Тінктура. Доля алхіміків. Ян Гус і гуситський рух. Ієронім Празський.

Тема 4. Судові таємні товариства

Священні Феми. Посадові особи і організація. Мова та правила посвячених. Процедура. Виконання вироків. Поцілунок діви. Беаті Паолі. Характер товариства. Напрямок і вчення.

Розділ 2 Політичні таємні товариства

Тема 1. Франкмасони

Франкмасони. Предки Хірама. Хірам, Соломон і цариця Савська. Перші масони. Статути і звичаї. Знаки і символи. Устрій. Колегія чинів. Обряди посвячення. Учень, підмайстер, майстер. Масонські бенкети. Мізраїмська система. Нові лицарі храму.

Тема 2. Таємні товариства в Російській імперії в XIX – на початку XX ст.

Віленська асоціація 1796-1797 рр. «Арзамас». Таємні організації декабристів. Таємні товариства в Росії в другій чверті XIX ст. Народницькі організації. Політичні партії в Росії на початку XX ст. Національні таємні товариства національного спрямування.

Тема 3. Мафія. Історія зародження.

Деякі характерні риси старої мафії. Структура та «статут» мафії. Організації.

Тема 4. Нацизм. Таємне товариство.

Окультне відродження Німеччини 1880-1910 рр. «Арманеншафт» і таємні масонські ложі. Германенорден. «Золота зоря». Орден Нових тамплієрів. Таємне товариство Едди. Товариство «Туле». Аріософське товариство Герберта Рейхштайна. Орден Зеленого дракона. Спис Долі. «Майн Кампф» і проповіді Карла Хаусхофера. Окультні апостоли Гітлера. Генріх Гімmlер - магістр нового Тевтонського ордена. «Распутін» Гімmlера. Чорний орден – СС. Замок Вевельсбург. «Аненербе» - окультне бюро СС. Експедиції в Тибет.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Розділ 1. Таємні товариства і секти													
Тема 1. Специфіка і особливості таємних товариств і сект, їх класифікація. Релігійні таємні товариства. Секти: історія і сучасність. Джерела та література.	6	2				4	10	1					9

Тема 2. Таємні культу. Містичні вчення. Первинний дух містерій та наслідки їх занепаду.	10	4				6	10	1				9
Тема 3. Релігійно-освітні таємні товариства	8	4				4	10	1				9
Тема 4. Судові таємні товариства	10	4				6	10	1				9
Разом за розділом 1	34	14				20	40	4				36
Розділ 2 Політичні таємні товариства												
Тема 1. Франкмасони	14	4				10	12	1				11
Тема 2. Таємні товариства в Російській імперії в XIX – на початку XX ст.	14	4				10	12	1				11
Тема 3. Мафія. Історія зародження.	14	4				10	13	1				12
Тема 4. Нацизм. Таємне товариство	14	4				10	13	1				12
Разом за розділом 2	56	16				40	50	4				46
Усього годин	90	30				60	90	8				82

4. Теми семінарських занять

Не передбачаються

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		ден	заоч
1	Підготовка презентації за темою «Історія таємного товариства» на основі джерел	15	20
2	Відвідування музею (за власним вибором) і обговорення наявності символіки таємного товариства	15	20
3	Підготовка реферату на тему «Історія таємної організації»	15	20
4	Створення схеми управління таємною організацією у вигляді презентації	17	22
Всього		62	82

6. Індивідуальні завдання

Не передбачаються

7. Методи навчання

Методи навчання – взаємодія між викладачем і здобувачами, під час якої відбувається передача та засвоєння знань, умінь і навичок від викладача до здобувача, а також самостійної та індивідуальної роботи здобувача. При проведенні визначених планом видів занять використовуються такі методи:

1. Під час викладення навчального матеріалу:
 - словесні (бесіда, пояснення, розповідь, інструктаж);
 - наочні (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження);
 - практичні (відтворення рецептів).
2. За організаційним характером навчання:
 - методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності;
 - методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності;
 - методи контролю та самоконтролю у навчанні;

- бінарні (поєднання теоретичного, наочного, практичного) методи навчання.
3. За логікою сприймання та засвоєння навчального матеріалу: індуктивно-дедукційні, репродуктивні, прагматичні, дослідницькі, проблемні тощо.

Основні форми освітнього процесу при вивченні дисципліни «Історія таємних товариств»:

- навчальні заняття;
- самостійна робота здобувачів;
- робота в наукових бібліотеках та мережі Інтернет;
- контрольні заходи.

З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів при вивченні дисципліни «Історія таємних товариств» використовуються різноманітні методи навчання, а саме: вербальні (словесні), наочні та практичні методи, які включають в себе як подання матеріалу викладачем (лекція, розповідь, пояснення, бесіда), так і роботу здобувачів з науково-популярним відео, довідковою, науково-популярною і навчальною літературою та глобальною мережею Інтернет; робота з відео рецептів страв, виконання тестових завдань, підготовка самостійної роботи тощо. Метод викладання навчального матеріалу визначаються викладачем у залежності від цілей і завдань, виду занять, змісту теми, можливостям (інтелектуальним, психологічним, морально-етичним тощо) здобувачів, наявним умовам і часу, відведеному для вивчення теми.

Під час лекцій використовуються наступні методи: пояснювально-ілюстративний, або інформаційно-рецептивний метод (реконструкція, лекція, пояснення, робота з джерелами, демонстрація тощо), проблемний метод подачі навчального матеріалу. Під час викладання навчального матеріалу лекції використовується мультимедійна презентація.

8. Методи контролю знань

Контроль здійснюється за рейтинговою системою. Зміст курсу поділений на 3 змістовних розділи. Кожний розділ включає в себе лекції, самостійну роботу здобувачів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу. Оцінка успішності знань здобувачів здійснюється в двох формах: самостійна робота і підсумковий контроль (залік).

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення заліку. Загальна кількість балів за успішне виконання залікових завдань – 60. Час виконання – до 30 хвилин.

Тести – 60 балів (30 тестових завдань по 2 бали кожне). Для допуску до заліку здобувач/ка має за результатами поточного контролю отримати **не менше 10 балів**.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Викладання курсу «Історія таємних організацій» ґрунтується на принципах академічної доброчесності. Здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватись принципу академічної доброчесності відповідно до ст. 42 Закону «Про освіту»(2017).

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, атестації (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Критерії оцінювання робіт за самостійними завданням

За завдання з самостійної роботи здобувачі можуть набрати 4x10=40 балів максимально. Критерієм оцінки самостійної роботи є наявність власної (авторської)

позиції; пов'язаність змісту есе із сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними); наявність висновку й посилань на літературу і джерела.

9-10 балів – робота виконана на високому теоретичному рівні, містить аналіз побаченого і добре обґрунтовану авторську позицію.

7-8 бали – має незначні недоліки з питань самостійної роботи, авторська позиція обґрунтована не досить послідовно.

5-6 бали – не містить критичного аналізу, неповністю висвітлена проблематика.

3-4 бали – робота не містить достатньо джерел і літератури, відсутня авторська позиція

1-2 бали – робота має компілятивний характер, помилки в оформленні.

0 балів – плагіат, несамотійно виконана робота

У разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** (в тому числі запровадження жорстких обмежень із заборонаю відвідування ЗВО) здобувачам вищої освіти денної та заочної форм навчання надається можливість скласти **залік в тестовій формі**.

Замість виконання завдань (вивчення тем) можуть також додатково враховуватись такі види активностей здобувача:

- проходження тренінг-курсів чи дистанційних курсів з використання сучасних освітніх технологій на платформах Coursera, Prometheus тощо (за наявності відповідного документу про їх закінчення, надання копії викладачу);
- участь в майстер-класах, форумах, конференціях, семінарах, зустрічах з проблем використання сучасних освітніх технологій (з підготовкою есе, прес-релізу, інформаційного повідомлення тощо, що підтверджено навчальною програмою заходу чи відповідним сертифікатом);
- участь у науково-дослідних та прикладних дослідженнях з проблем використання сучасних освітніх технологій (в розробці анкетних форм, проведенні опитувань, підготовці та проведенні фокус-груп, обробці результатів дослідження, підготовці звіту, презентації результатів тощо, що підтверджується демонстрацією відповідних матеріалів).

Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								залік	Сума		
Розділ 1			Розділ 2				Контрольна робота	Індивідуальне завдання	Разом	60	100
T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	-	-		
5	5	5	5	5	5	5	5				

T1, T2 ... T10 – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності впродовж семестру	Оцінка
	для дворівневої шкали оцінювання
90-100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Крижановська О.О. Таємні організації в громадсько-політичному житті України (масонський рух у XVIII – на початку XX ст.) – К.: “Аквілон-Прес”, 1998.

2. Сенченко М.І., Гастинщиков В. Таємні товариства: міфи та реальність. – К.: “Книга Роду”, 2008.

Допоміжна література

1. Baker, H. & Andrews, C. (2019). “Occult Influences: Secret Societies and Political Change in Modern Europe.” *European Journal of Historical Sociology*, 11(1), 45–71.
2. Bogdan H. *Western Esotericism and Rituals of Initiation*. New York: SUNY. 2007. 236 p.
3. Butler A. *Victorian Occultism and the Making of Modern Magic*. London: Palgrave Macmillan, 2011. 226 p.
4. Curton T. *Occult Paris*. URL:<https://ru.scribd.com/book/3514866-13/Occult-Paris-The-Lost-Magic-of-the-Belle-Epoque>.
5. Goodrick-Clarke N. *The Western Esoteric Traditions*. London: Oxford University Press, 2008. 286 p.
6. Granholm K. *Dark Enlightenment: The Historical, Sociological, and Discursive Contexts of Contemporary Esoteric Magic*. BRILL, 2014. 243 p.
7. Greene, D. (2021). “Freemasonry and Its Role in Shaping Modern Governance: A Critical Historical Review.” *International Journal of Secret History*, 5(2), 99–116.
8. Martin, L. (2017). “The Evolution of Fraternal Orders: A Comprehensive Analysis from Medieval to Modern Times.” *History and Society Review*, 14(2), 159–186.
9. Owen, A. *The place of enchantment : British occultism and the culture of the modern*. Chicago. The University of Chicago Press, 2004. 355 p.
10. Wilson, R. & Thompson, J. (2015). “Secret Societies: Origins, Ideologies, and Historical Impact.” *Journal of Comparative Historical Studies*, 22(3), 275–299.
11. Гончар, О. (2016). Таємні товариства в історії України: від забуття до переосмислення. *Історичний журнал України*, 34(2), 45–72.
12. Коваль, І. (2018). Масонство та інші окультні організації в європейській та українській історії. *Журнал історичних досліджень*, 28(4), 88–105.
13. Сидоренко, П. (2020). Ідеології і таємні зв'язки: документальний аналіз діяльності секретних товариств. *Вісник історії*, 12(1), 112–130.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Статті про таємні товариства. – <https://www.konspirologiya.com.ua/taiemni-orhanizatsii/>